

Khát vọng hùng cường và tầm nhìn mới về đại học

09:00 17/05/2026

Tháng 11/1945, chỉ hơn hai tháng sau ngày khai sinh nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã trực tiếp dự và chủ trì lễ khai giảng đầu tiên của nền đại học Việt Nam độc lập tại Trường Đại học Quốc gia Việt Nam - tiền thân của Đại học Quốc gia Hà Nội ngày nay.

Tổng Bí thư, Chủ tịch nước Tô Lâm cùng đại biểu tham quan triển lãm các thành tựu khoa học công nghệ của Đại học Quốc gia Hà Nội (Ảnh: VNU)

Trong hoàn cảnh đất nước còn bộn bề "giặc đói, giặc dốt và giặc ngoại xâm", sự hiện diện ấy thể hiện một tầm nhìn chiến lược rất sớm của cách mạng và Lãnh tụ Hồ Chí Minh: Muốn giữ vững độc lập và kiến thiết quốc gia thì phải khai mở dân trí, chấn hưng trí thức và xây dựng một nền đại học mới cho dân tộc bước vào kỷ nguyên mới.

Tám mươi năm sau, cũng tại không gian đại học mang tính biểu tượng ấy, Tổng Bí thư, Chủ tịch nước Tô Lâm gửi đi một thông điệp có ý nghĩa đặc biệt về vai trò của đại học, khoa học, công nghệ và trí thức trong tương lai phát triển mới của đất nước.

Nếu như năm 1945, Đại học Quốc gia Việt Nam gắn với khát vọng xây dựng một quốc gia độc lập, tự do thì hôm nay, Đại học Quốc gia Hà Nội đang được đặt vào trung tâm của khát vọng đưa Việt Nam trở thành một quốc gia phát triển bằng tri thức, khoa học, công nghệ và đổi mới sáng tạo, một quốc gia ngày một hùng cường thịnh vượng hơn, người dân ấm no hạnh phúc hơn.

Tổng Bí thư, Chủ tịch nước Tô Lâm và các đồng chí lãnh đạo, nguyên lãnh đạo Đảng Nhà nước và các đại biểu dự Lễ kỷ niệm 120 năm Ngày truyền thống Đại học Quốc gia Hà Nội

Khi đại học được đặt vào trung tâm chiến lược phát triển quốc gia

Nếu đọc kỹ bài phát biểu của Tổng Bí thư, Chủ tịch nước tại lễ kỷ niệm 120 năm Ngày truyền thống Đại học Quốc gia Hà Nội, có thể thấy một sự thay đổi rất đáng chú ý trong tư duy phát triển: Đại học không còn được nhìn chủ yếu như một thiết chế giáo dục, mà đang được đặt vào vị trí của một hạ tầng chiến lược quốc gia.

Điều này thể hiện rất rõ qua cách Tổng Bí thư, Chủ tịch nước nói về vai trò của Đại học Quốc gia Hà Nội. Ông không chỉ nhấn mạnh nhiệm vụ đào tạo nhân lực chất lượng cao hay nâng cao thứ hạng học thuật. Ông đặt ra cho đại học những

trọng trách gắn trực tiếp với tương lai cạnh tranh và phát triển của đất nước: tiên phong về trí tuệ nhân tạo, bán dẫn, công nghệ sinh học, vật liệu mới, dữ liệu lớn, công nghệ xanh và đổi mới sáng tạo.

Đây không đơn thuần là danh mục các ngành công nghệ ưu tiên. Đó chính là bản đồ của cuộc cạnh tranh toàn cầu trong thế kỷ XXI.

Ngày nay, khoảng cách giữa các quốc gia ngày càng không còn được quyết định chủ yếu bởi tài nguyên thiên nhiên hay lao động giá rẻ. Trong nền kinh tế tri thức, lợi thế phát triển phụ thuộc ngày càng lớn vào khả năng tạo ra tri thức mới, làm chủ công nghệ lõi và chuyển hóa tri thức thành năng lực cạnh tranh quốc gia.

Sinh viên Trường đại học Khoa học tự nhiên (Đại học Quốc gia Hà Nội) thực hành nghiên cứu tại phòng thí nghiệm

Quốc gia nào làm chủ được AI sẽ có lợi thế về năng suất, quản trị và quốc phòng. Quốc gia nào làm chủ được bán dẫn sẽ nắm giữ vị trí quan trọng trong chuỗi giá trị công nghệ toàn cầu. Quốc gia nào dẫn đầu về dữ liệu và đổi mới sáng tạo sẽ dẫn đầu về năng lực phát triển dài hạn.

Chính vì vậy, khi Tổng Bí thư, Chủ tịch nước Tô Lâm yêu cầu Đại học Quốc gia Hà Nội phải trở thành đại học tinh hoa, hướng tới nhóm các đại học hàng đầu châu Á và thế giới, điều đó không chỉ mang ý nghĩa học thuật hay danh tiếng. Nó phản ánh một nhận thức chiến lược rằng: muốn bước lên những nấc thang phát triển cao hơn, Việt Nam phải xây dựng được những trung tâm trí tuệ đủ sức tham gia vào cuộc cạnh tranh toàn cầu về khoa học, công nghệ và đổi mới

sáng tạo.

Đây là một điểm rất đáng suy ngẫm. Trong một thời gian dài, chúng ta thường nhìn đại học chủ yếu như nơi "đào tạo nhân lực". Nhưng bài phát biểu lần này cho thấy một cách tiếp cận rộng lớn hơn nhiều. Đại học không chỉ đào tạo người lao động cho nền kinh tế. Đại học còn phải trở thành nơi sản sinh ra công nghệ mới, tư duy mới, mô hình phát triển mới và năng lực cạnh tranh mới cho quốc gia.

Nói cách khác, đại học phải nằm ở trung tâm của chiến lược phát triển.

Đó là tư duy của những quốc gia muốn chuyển từ mô hình tăng trưởng dựa vào khai thác nguồn lực sang mô hình phát triển dựa trên tri thức và đổi mới sáng tạo.

Nhìn ra thế giới, hầu như không có cường quốc công nghệ nào mà không đồng thời là cường quốc đại học. Nước Mỹ có MIT và Stanford University như nền tảng học thuật của hệ sinh thái công nghệ và đổi mới sáng tạo. Trung Quốc đầu tư chiến lược cho Đại học Thanh Hoa và Đại học Bắc Kinh để phục vụ tham vọng công nghệ quốc gia. Singapore đặt Đại học Quốc gia Singapore vào trung tâm mô hình phát triển dựa trên tri thức. Hàn Quốc xây dựng Viện Khoa học và Công nghệ Tiên tiến Hàn Quốc như một "động cơ trí tuệ" cho chiến lược công nghiệp hóa công nghệ cao. Đằng sau những mô hình ấy là một logic phát triển rất rõ: quốc gia nào muốn đi đầu về công nghệ thì trước hết phải đi đầu về đại học và khoa học.

Với Việt Nam, nếu trong thế kỷ XX, mục tiêu lớn nhất của dân tộc là giành độc lập và thống nhất đất nước, thì trong thế kỷ XXI, thách thức lớn nhất có lẽ là nâng cấp vị thế phát triển của quốc gia trong một thế giới cạnh tranh bằng tri thức và công nghệ.

Và có lẽ vì vậy mà lần này, cũng giống như 80 năm trước, thông điệp về tương lai dân tộc lại được gửi đi từ chính không gian đại học - nơi hội tụ của tri thức, nhân tài và khát vọng phát triển của đất nước.

Sinh viên Đại học Quốc gia Hà Nội trong phòng nghiên cứu

Một tầm nhìn mới về vai trò của trí thức và đại học

Bài phát biểu của Tổng bí thư, Chủ tịch nước Tô Lâm không chỉ đặt giáo dục đại học vào trung tâm chiến lược phát triển quốc gia, mà còn phản ánh một tầm nhìn mới về vai trò của trí thức trong thế kỷ XXI.

Điều này thể hiện rất rõ khi Tổng Bí thư, Chủ tịch nước nhiều lần nhấn mạnh tới trách nhiệm đặc biệt của Đại học Quốc gia Hà Nội với "hai chữ quốc gia", với sứ mệnh tiên phong, với trách nhiệm phụng sự đất nước và dẫn dắt đổi mới sáng tạo. Đây là một thông điệp rất đáng chú ý: Trong kỷ nguyên phát triển mới, trí thức không còn chỉ là lực lượng chuyên môn, mà phải trở thành một lực lượng kiến tạo tương lai quốc gia.

Trong nhiều năm, xã hội thường nhìn đại học qua các chức năng quen thuộc: Đào tạo nhân lực, nghiên cứu khoa học, cấp bằng, công bố học thuật. Nhưng bài phát biểu lần này của Tổng Bí thư, Chủ tịch nước đã mở rất rộng vai trò ấy khi yêu cầu Đại học Quốc gia Hà Nội phải trở thành trung tâm đổi mới sáng tạo, trung tâm nghiên cứu khoa học công nghệ hàng đầu, trung tâm kết nối trí thức với phát triển, trung tâm tư vấn chiến lược chính sách và trung tâm ngoại giao học thuật của đất nước. Bởi trong nền kinh tế tri thức, đại học không chỉ tạo ra người lao động có kỹ năng. Đại học còn tạo ra ý tưởng mới, công nghệ mới, chuẩn mực mới, tư duy mới và cả những luận cứ chiến lược cho hoạch định chính sách quốc gia. Nói cách khác, đại học không chỉ sản sinh nhân lực; đại học còn sản sinh năng lực quốc gia.

Theo nghĩa đó, bài phát biểu lần này có thể được xem như một lời hiệu triệu mới đối với giới trí thức Việt Nam. Bởi trong chiều sâu của thông điệp ấy là một kỳ vọng rất rõ: Trí thức không đứng ngoài những vấn đề lớn của đất nước; đại học không đứng ngoài chiến lược phát triển quốc gia; khoa học không đứng ngoài cuộc cạnh tranh toàn cầu về công nghệ và đổi mới sáng tạo. Đất nước đang cần trí thức tham gia trực tiếp vào những "mặt trận phát triển" mới của thời đại.

Nếu trong thế kỷ XX, trí thức Việt Nam từng đồng hành cùng dân tộc trong cuộc đấu tranh giành độc lập và thống nhất đất nước, thì trong thế kỷ XXI, sứ mệnh lịch sử mới của trí thức có lẽ là giúp đất nước vượt qua nguy cơ tụt hậu, vượt qua bẫy thu nhập trung bình và bước lên nấc thang phát triển cao hơn bằng khoa học, công nghệ và đổi mới sáng tạo.

Muốn trở thành một quốc gia hùng cường trong thời đại mới, Việt Nam phải nuôi dưỡng được một nền đại học lớn, một nền khoa học mạnh và một nền văn hóa trọng dụng tri thức, trọng dụng nhân tài và khuyến khích sáng tạo

Khát vọng cường quốc tri thức và yêu cầu cải cách thể chế

Tuy nhiên, khát vọng trở thành cường quốc tri thức sẽ khó có thể trở thành hiện thực nếu chỉ dừng ở những mục tiêu đầy cảm hứng. Điều quyết định cuối cùng vẫn là năng lực cải cách thể chế.

Khi Tổng Bí thư, Chủ tịch nước đặt ra yêu cầu đưa Đại học Quốc gia Hà Nội trở thành đại học tinh hoa, tiên phong về công nghệ chiến lược và có vị thế quốc tế,

có khả năng hội nhập học thuật toàn cầu, điều đó đồng nghĩa với việc Việt Nam phải chấp nhận bước vào một cuộc cải cách rất sâu đối với hệ sinh thái khoa học, công nghệ và giáo dục đại học.

Bởi không có đại học lớn nào phát triển mạnh trong một môi trường thiếu tự chủ, thiếu cạnh tranh học thuật và thiếu cơ chế khuyến khích sáng tạo.

Thực tế cho thấy, những đại học hàng đầu thế giới đều có một số nền tảng chung là quyền tự chủ rất cao, khả năng thu hút nhân tài toàn cầu, liên kết chặt chẽ với doanh nghiệp và thị trường công nghệ, cơ chế tài chính linh hoạt và đặc biệt là môi trường học thuật khuyến khích tư duy độc lập và sáng tạo.

Vì vậy, thông điệp sâu xa trong bài phát biểu của Tổng Bí thư, Chủ tịch nước có lẽ không chỉ là yêu cầu các đại học phải đổi mới.

Nếu muốn đại học trở thành động lực phát triển thật sự, cần chuyển mạnh từ tư duy "quản lý đại học" sang tư duy "kiến tạo hệ sinh thái tri thức". Nhà nước không chỉ quản lý, mà phải tạo không gian cho sáng tạo, cho cạnh tranh học thuật và cho các ý tưởng lớn phát triển.

Muốn trở thành một quốc gia hùng cường trong thời đại mới, Việt Nam phải nuôi dưỡng được một nền đại học lớn, một nền khoa học mạnh và một nền văn hóa trọng dụng tri thức, trọng dụng nhân tài và khuyến khích sáng tạo.

Bài viết của TS. Nguyễn Sĩ Dũng trên chinhphu.vn